

Sygn. akt I ACa 723/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 marca 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Ewa Tkocz (spr.)
Sędziowie :	SA Piotr Wójtowicz SO del. Leszek Mazur
Protokolant :	Anna Wieczorek

po rozpoznaniu w dniu 7 marca 2014 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa T. G.

przeciwko E. G.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 10 kwietnia 2013 r., sygn. akt II C 201/11

I. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

- 1) zobowiązuje pozwaną E. G. do złożenia oświadczenia woli przenoszącego na rzecz powoda T. G. własność nieruchomości, stanowiącej lokal mieszkalny nr (...) (...), położony w budynku w K. przy ul. (...) (...), o powierzchni użytkowej 60,01 m⁽²⁾, zapisanej w prowadzonej przez Sąd Rejonowy K. w K. księdze wieczystej (...), wraz ze związanym z własnością lokalu, wynoszącym 6001/3605797 (sześć tysięcy jeden/trzy miliony sześćset pięć tysięcy siedemset dziewięćdziesiątych siódmych), udziałem w nieruchomości wspólnej, stanowiącym prawo użytkowania wieczystego gruntu oraz część budynku i urządzeń, które nie służą wyłącznie do użytku właściciela lokalu,
- 2) zasądza od pozwanej na rzecz powoda 3 600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem kosztów procesu,
- 3) przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Katowicach na rzecz kuratora pozwanej adwokat L. B. 1 800 (tysiąc osiemset) złotych,

4) nakazuje pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Katowicach 9 583 (dziewięć tysięcy pięćset osiemdziesiąt trzy) złote tytułem nieuiszczonej opłaty od pozwu i wynagrodzenia kuratora;

II. zasądza od pozwanej na rzecz powoda 2 700 (dwa tysiące siedemset) złotych

tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;

III. przyznaje od Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Katowicach na rzecz kuratora

pozwanej adwokat L. B. 3 321 (trzy tysiące trzysta dwadzieścia jeden)

złotych, w tym 621 (sześćset dwadzieścia jeden) złotych tytułem podatku od

towarów i usług;

IV. nakazuje pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w

Katowicach 9 443 (dziewięć tysięcy czterysta czterdzieści trzy) złote tytułem

nieuiszczonej opłaty od apelacji i wynagrodzenia kuratora.

Sygn. akt I ACa 723/13

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo T. G. skierowane przeciwko E. G. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli przenoszącego na rzecz powoda własność nieruchomości, stanowiącej lokal mieszkalny nr (...), położony w budynku w K. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy K. w K. prowadzi księgę wieczystą nr (...), wraz ze związanym z własnością lokalu udziałem w nieruchomości wspólnej, stanowiącym prawo użytkowania wieczystego gruntu oraz część budynku i urządzeń, które nie służą wyłącznie do użytku właściciela lokalu, orzekł o kosztach procesu i wynagrodzeniu kuratora dla nieznaney z miejsca pobytu pozwanej.

Sąd ten ustalił, że umową darowizny z dnia 11 lutego 2010r. powód darował pozwanej nieruchomość lokalową położoną w K. przy ul. (...) o powierzchni 60,01m². Na jej podstawie obciążono nieruchomość prawem dożywotniego i nieodpłatnego użytkowania lokalu na rzecz powoda.

W 1990r. powód uległ wypadkowi, na skutek którego stał się niepełnosprawny, wymaga pomocy osób drugih. Powód w zasadzie samodzielnie wychował pozwaną, albowiem jego żona była zaangażowana zawodowo, następnie wyjechała do pracy do W.. Pozwana od pięciu lat zamieszkuje w A.. Ze względu na zły stan zdrowia powód wymaga pomocy, której po dokonaniu darowizny oczekiwał od pozwanej.

W oparciu o powyższe ustalenia uznał Sąd pierwszej instancji, że powód nie wykazał przesłanek z art. 898 k.c., a jego powództwo nie zasługuje na uwzględnienie. Pozwana nie dopuściła się wobec ojca rażącej niewdzięczności, nie popełniła przeciwko niemu przestępstwa. Wprawdzie E. G. nie opiekuje się ojcem, niemniej jednak także przed zawarciem umowy darowizny zamieszkiwała w A. pomimo, że już wówczas wiedziała o potrzebie sprawowania nad ojcem opieki, gdyż w 2007r. powód przeszedł ostry zawał serca.

W tych okolicznościach stwierdził Sąd Okręgowy, że motywem obdarowania pozwanej była chęć zmuszenia jej do powrotu do Polski. Z uwagi jednak na fakt, że pozwana w czasie zawarcia umowy darowizny przebywała za granicą od dwóch lat, tam podjęła pracę i ułożyła sobie życie osobiste, powód winien był liczyć się z możliwością jej odmowy powrotu do kraju.

Wskazał również Sąd, że powód ma troje dzieci i w związku z tym obowiązek opieki nad nim nie spoczywa wyłącznie na pozwanej.

Wyrażony przez powoda żal do córki nie mógł stanowić podstawy uwzględnienia objętego pozwem roszczenia (art. 898 a contrario k.p.c.).

Na koniec wyraził Sąd pierwszej instancji pogląd, że odwołanie darowizny stało się skuteczne z momentem doręczenia kuratorowi dla nieznaną z miejsca pobytu pozwanej odpisu pozwu (art. 144 § 3 k.p.c.).

O kosztach procesu orzeczono po myśli art. 102 k.p.c., odstępując od obciążania nimi powoda. Wysokość wynagrodzenia kuratora występującego w procesie za nieznaną z miejsca pobytu pozwaną, ustalono w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 sierpnia 1982r. w sprawie stawek, warunków przyznawania i wypłaty ryczałtu przysługującego sędziom i pracownikom sądowym za dokonanie oględzin oraz stawek należności kuratorów.

Apelację od powyższego wyroku wniósł w dwóch pismach procesowych – z dnia 30 i 31 maja 2013r. – powód T. G..

W obu pismach skarżący zarzucił naruszenie art. 898 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, że zachowanie pozwanej nie wyczerpuje znamion rażącej niewdzięczności oraz art. 328 § 2 k.p.c. poprzez niewskazanie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku podstaw oddalenia powództwa, faktów które Sąd uznał za udowodnione, dowodów na których się oparł i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności. Nadto zarzucił sprzeczność poczynionych przez Sąd pierwszej instancji ustaleń z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, polegającą na uznaniu, że działania i zaniechania pozwanej podejmowane przez nią względem powoda po dokonaniu darowizny nie wyczerpują znamion rażącej niewdzięczności, naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez jednostronną analizę materiału dowodowego i uznanie, że brak zainteresowania darczyńcą i przedmiotem darowizny nie stanowi rażącej niewdzięczności oraz że brak zainteresowania powodem ze strony pozwanej wobec znanego jej stanu zdrowia ojca i jego sytuacji materialnej nie stanowi nagannego zachowania uzasadniającego odwołanie darowizny i ustalenie, że pozwana ułożyła sobie życie w A., pomimo braku dowodów na tę okoliczność.

W oparciu o tę podstawę skarżący domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i uwzględnienia powództwa ewentualnie uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania oraz zasądzenia kosztów postępowania apelacyjnego.

W odpowiedzi na apelację kurator pozwanej wniósł o jej oddalenie i przyznanie wynagrodzenia.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie.

Do oceny zasadności roszczenia powoda Sąd Okręgowy zastosował prawidłowy przepis prawa materialnego, tj. art. 898 § 1 k.c., dochodząc do przekonania, że powód nie wykazał wynikającej z niego przesłanki rażącej niewdzięczności obdarowanej, która to okoliczność objęta jest zakresem zaskarżenia. Zważania prawne Sądu pierwszej instancji w tej kwestii będą przedmiotem dalszej kontroli odwoławczej, albowiem wcześniejszej analizy wymaga pierwsza z przewidzianych w Kodeksie cywilnym przesłanka uwzględnienia roszczenia o zobowiązanie obdarowanego do złożenia oświadczenia woli o „zwrotnym” przeniesieniu przedmiotu darowizny darczyńcy, o której mowa w art. 900 k.c. w zw. z art. 898 § 1 k.c.

Dopiero bowiem po skutecznym złożeniu obdarowanemu przez darczyńcę oświadczenia o odwołaniu darowizny, darczyńca może wystąpić z powództwem o zwrot przedmiotu darowizny. W judykaturze przyjmuje się, że samo wniesienie pozwu w tym przedmiocie i doręczenie jego odpisu pozwanemu jest wystarczające do uznania, że opisywana przesłanka została spełniona (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2011r., III CSK 260/11, Lex nr 1108815).

Jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, iż doręczenie odpisu pozwu kuratorowi dla nieznannej z miejsca pobytu pozwanej równoznaczne jest z doręczeniem go stronie, co prowadzi do skutecznego złożenia przez darczyńcę oświadczenia o odwołaniu darowizny, a tym samym do wywołania skutku nie tylko procesowego (stan zawisłości sprawy), ale i materialnoprawnego (zobowiązania obdarowanego do zwrotu przedmiotu darowizny).

Stanowiska takiego Sąd Apelacyjny nie podziela, albowiem wyznaczony na podstawie art. 143 i art. 144 k.p.c. kurator ustanowiony jest tylko w celu doręczenia odpisu pozwu lub innego pisma wywołującego potrzebę podjęcia obrony praw strony nieznannej z miejsca pobytu. Przyjmuje się, że kurator ma obowiązek podejmowania wszelkich czynności procesowych niezbędnych dla zapewnienia obrony osoby, którą reprezentuje, także czynności dyspozytywnych. Kurator uprawniony jest więc do składania oświadczeń woli w imieniu reprezentowanej strony, ale tylko oświadczeń mających charakter procesowy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2007r., II CSK 261/07, OSNC – ZD z 2008r., Nr 3, poz. 84).

Z uwagi zatem na wyłącznie procesowy charakter ustanowionego w rozpoznawanej sprawie kuratora dla nieznannej z miejsca pobytu pozwanej nie było podstaw do uznania, że doręczenie mu pozwu o zwrot przedmiotu darowizny (o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli) wywołało również skutek w sferze prawa materialnego, tj. wywołało po stronie pozwanej obowiązek zwrotu darowanej jej nieruchomości lokalowej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego powód wykazał natomiast, że oświadczenie tej treści złożył jeszcze przed wszczęciem procesu. Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wynika, że w piśmie z dnia 31 marca 2011r. powód zawarł oświadczenie woli o odwołaniu darowizny (k. – 12), które nadał w dniu 1 kwietnia 2011r. na ostatni znany mu adres pozwanej w W. (k. – 13). Przesyłka zawierająca tę korespondencję nie została zwrócona nadawcy (oświadczenie powoda złożone na rozprawie apelacyjnej w dniu 25 listopada 2013r., 00:07:41 – 00:08:50, k. – 249). Również z informacji uzyskanych przez kuratora dla nieznannej z miejsca pobytu pozwanej wynika, że E. G. figuruje w spisie wyborców z 2013r. w miejscowości odpowiadającej nazwą, dzielnicą i kodem pocztowym z tą wskazaną przez powoda jako adres odbiorcy (k. – 255). Na marginesie wskazać można też, iż pierwsza przesłana na ten adres przesyłka sądowa nie została przez pozwaną odebrana, co wynika z adnotacji poczynionej na kopercie (k. – 44). Pomimo istnienia takiej możliwości doręczający tę przesyłkę nie określił innej przyczyny jej nieodebrania przez E. G..

Okoliczności powyższe świadczą o złożeniu przez powoda pisemnego oświadczenia o odwołaniu darowizny w taki sposób, że pozwana mogła się z nim zapoznać (art. 61 § 1 k.c.). Unikanie przez obdarowaną kontaktu z powodem i nieodbieranie przez nią kierowanej do niej korespondencji sądowej nie może niweczyć skutku przedsądowego doręczenia jej oświadczenia woli, o którym mowa powyżej. Dodatkowo wskazać trzeba, że pozwana jeszcze przed wytoczeniem powództwa utrzymywała kontakt telefoniczny z ojcem. Dopiero po powzięciu wiadomości o zamiarze odwołania przez powoda darowizny, zaprzestała wszelkich z nim kontaktów (zeznania świadka K. B., k. 158 – 159).

Przechodząc do dalszej analizy zarzutów apelacji, które pomimo, że dotyczą zarówno naruszeń prawa procesowego (art. 233 § 1 k.p.c.) jak i materialnego (art. 898 k.p.c.), w istocie kwestionują dokonaną przez Sąd Okręgowy ocenę materiału dowodowego i poczynienie ustaleń wbrew jej wynikom, co w konsekwencji doprowadziło do nieuprawnionego przyjęcia, że pozwana nie dopuściła się wobec ojca rażącej niewdzięczności, uznać należy, że zarzuty te są uzasadnione.

Umowa darowizny wytwarza stosunek etyczny między darczyńcą a obdarowanym i rodzi po stronie tego ostatniego moralny obowiązek wdzięczności. Pogwałcenie tego obowiązku przez dopuszczenie się ciężkich uchybień opatrzone jest przewidzianą w art. 898 § 1 k.c. sankcją prawną w postaci prawa odwołania darowizny, które jako wyjątek od zasady trwałości umów, jest obwarowane spełnieniem kwalifikowanej przesłanki w postaci rażącej niewdzięczności obdarowanego wobec darczyńcy. Pojęcie rażącej niewdzięczności odnosi się do takiego zachowania obdarowanego, które polega na działaniu lub zaniechaniu skierowanym bezpośrednio lub nawet pośrednio przeciwko darczyńcy i nacechowane złą wolą obdarowanego. Chodzi tu nie tylko o popełnienie przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu i czci albo mieniu darczyńcy, ale także naruszenie przez obdarowanego spoczywających na nim obowiązków wynikających

ze stosunków osobistych (rodzinnych) łączących go z darczyńcą (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2005r., I CK 112/05, Lex nr 186998).

Tymczasem jak wynika z akt sprawy pozwana od chwili zawarcia umowy darowizny (11 lutego 2010r., k. 227 – 232) nie odwiedziła pozwanego, nie inicjowała żadnego kontaktu z nim, początkowo odbierała pochodzące od niego połączenia telefonicznie, a po uzyskaniu informacji o zamiarze odwołania przez darczyńcę darowizny zaprzestała tego (zeznania powoda T. G., k. 159 – 161, zeznania świadka K. B., k. 158 – 161). Wprawdzie pozwana jeszcze przed zawarciem umowy zamieszkiwała w A. i już wówczas rzadko odwiedzała ojca, niemniej jednak po nieodpłatnym otrzymaniu od ojca nieruchomości lokalowej winna w większym niż dotychczas stopniu interesować się losem zarówno darczyńcy jak i stanem przedmiotu darowizny. Pozwana zaś całkowicie zaprzestała tych starań, a nadto nie uiszczała żadnych świadczeń eksploatacyjnych za mieszkanie stanowiące jej własność.

Trafnie uznał Sąd Okręgowy, że obdarowanie pozwanej nie mogło rodzić powstania po jej stronie obowiązku powrotu do kraju, zamieszkania z ojcem i sprawowania nad nim codziennej pieczy. Oczekiwanie takie byłoby bowiem zbyt daleko idące. Niemniej jednak po dokonaniu darowizny pozwana winna była wykazać troskę o los i stan zdrowia ojca, partycypować w kosztach utrzymania mieszkania, przejąc obowiązki formalne związane z przedmiotem własności (dokonać stosownych zmian u dostawców energii, gazu, zgłosić zmianę właściciela operatorowi telefonicznie oraz właściwym urzędom). Żadnych z tych działań pozwana nie podjęła, pozostawiła schorowanemu ojcu (który zamieszkuje w należącym do niego dotychczas mieszkaniu na podstawie ograniczonego prawa rzeczowego – użytkowania) wszystkie obowiązki, które spoczywały na niej jako na nowym właścicielu mieszkania (k. 227 – 232).

Na skutek zaniechania pozwanej powód stał się dłużnikiem Spółdzielni Mieszkaniowej, (...) Spółki Akcyjnej, Prezydenta Miasta K. (k. 10, 11, 32, 143, 144, 153). Z powództwa pierwszego z wierzycieli prowadzono przeciwko niemu przed Sądem Rejonowym K. w K. dwa postępowania sądowe o nakazanie zapłaty (sygn. akt I 2 Nc 2302/11, I 2 Nc 1120/12), jego świadczenie emerytalno – rentowe uległo zajęciu komorniczemu (k. 30, 148, 149, oświadczenie powoda złożone na rozprawie w dniu 21 listopada 2012r., k. – 112). Powód, który jest inwalidą I grupy, wymaga pomocy osób drugich w codziennej egzystencji, lecz się w poradni kardiologicznej (po ostrym zawale serca), neurologicznej, laryngologicznej, nefrologicznej i hepatologicznej, utracił tym samym poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji (k. 16 – 17, 18, 19 – 20, 21 – 22, 136 – 141).

Pozwana mając świadomość stanu zdrowia ojca, jego niepełnosprawności, a także powstałego w związku z niewywiązywaniem się przez nią jako właścicielką mieszkania zadłużenia, nie podjęła elementarnych starań w kierunku udzielenia wsparcia emocjonalnego i pomocy finansowej darczyńcy, który przekazał jej składnik majątku stanowiący zabezpieczenie jego podstawowych potrzeb mieszkaniowych.

Opisane wyżej zachowanie pozwanej dawało podstawę do uznania, że dopuściła się ona rażącej niewdzięczności względem powoda w rozumieniu art. 898 § 1 k.c., co po ustaleniu, że oświadczenie o odwołaniu darowizny do niej dotarło, prowadzić musi do uwzględnienia powództwa (art. 898 § 1 k.c. w zw. z art. 64 k.c.).

Z tych przyczyn zaskarżony wyrok podlegał stosowanej zmianie, o czym z mocy art. 386 § 1 k.p.c. orzeczono jak w punkcie I. 1) sentencji. Prawidłowe jej sformułowanie wymagało dopuszczenia w postępowaniu apelacyjnym dowodu z wypisu aktu notarialnego z dnia 11 lutego 2010r. oraz kopii księgi wieczystej prowadzonej dla darowanej nieruchomości przez Sąd Rejonowy K. w K. nr (...) (postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 7 marca 2014r., k. – 272v.).

Konsekwencją zmiany zaskarżanego wyroku w zakresie istoty dochodzonego roszczenia była również zmiana rozstrzygnięcia o kosztach procesu, które zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu z art. 98 § 1 k.p.c. zasądzono od pozwanej na rzecz powoda w wysokości określonej przepisami art. 98 § 3 k.p.c. (powód reprezentowany był przez dwóch profesjonalnych pełnomocników) w zw. z § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002r., Nr 163, poz. 1348, tekst jednolity).

Z uwagi na niezaskarżenie przez kuratora rozstrzygnięcia o przyznaniu przez Sąd Okręgowy wynagrodzeniu za wykonywanie obowiązków procesowych za pozwaną i zakaz z art. 384 k.p.c., rozstrzygnięcie to – pomimo, że nieprawidłowe – nie mogło ulec podwyższeniu o należny kuratorowi podatek od towarów i usług wobec czego orzeczone zostało w dotychczasowej wysokości (punkt I. 3) sentencji).

O kosztach sądowych, których powód nie miał obowiązku uiścić (opłata sądowa od pozwu – 7.783 złote i wynagrodzenie kuratora – 1.800 złotych) orzeczono po myśli art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010r., Nr 90, poz. 594 z późniejszymi zmianami). W tym też zakresie zmianie uległo rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji (art. 386 § 1 k.p.c.).

Podstawą prawną wydania przez Sąd Apelacyjny rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego był przepis art. 98 § 1 k.p.c. i art. 98 § 3 k.p.c. w zw. z § 6 pkt 6 i § 13 ust. 1 pkt 2 wskazanego wyżej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r.

Odnośnie zaś do wniosku kuratora dla nieznannej z miejsca pobytu o przyznanie wynagrodzenia za reprezentowanie praw pozwanej w postępowaniu przed Sądem drugiej instancji, stwierdzić trzeba, że ustanowiony dla E. G. kurator wykonuje zawód adwokata i z tej właśnie przyczyny Przewodniczący powierzył mu strzeżenie praw pozwanej. Podejmowane przez kuratora czynności mieszczą się w szeroko rozumianym pojęciu pomocy prawnej, o którym mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982r. Prawo o adwokaturze. Skoro zatem wykonujący czynności kuratora adwokat winien być traktowany jak adwokat ustanowiony w sprawie pełnomocnikiem z urzędu, zastosowanie do niego znaleźć winny przepisy § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 2013r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz. U. z 2013r., poz. 1476) oraz § 6 pkt 6 i 13 ust. 1 pkt 2 przywołanego uprzednio rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie stawek adwokackich. Wyliczone zaś w oparciu o te przepisy wynagrodzenie zostało następnie podwyższone o należną stawkę podatku od towarów i usług, na co jednoznacznie wskazuje § 1 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 2013r. i § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r..

Na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010r., Nr 90, poz. 594 z późniejszymi zmianami) nakazano pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa 9.443 złote tytułem nieuiszczonej przez powoda opłaty od apelacji oraz wynagrodzenia kuratora w postępowaniu apelacyjnym.